

بررسی تعیین و تحلیل دانش و مهارت های مورد نیاز کودکان درباره سواد مالی و اقتصادی و فاصله آن با آموزش های موجود در کتب مقطع ابتدایی در ایران

زهرا فرهادی پور^۱، شیوا قاسمی^۲

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه پیام نور اصفهان (نویسنده مسئول)

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه پیام نور اصفهان

چکیده

هدف از انجام تحقیق حاضر تعیین و تحلیل دانش و مهارت های مورد نیاز کودکان درباره سواد مالی و اقتصادی و فاصله آن با آموزش های موجود در کتب مقطع ابتدایی در ایران بود. پژوهش حاضر بر اساس دسته بندی مبتنی بر هدف از نوع پژوهش کاربردی بود. روش مورد استفاده در این تحقیق روش آمیخته (کیفی-کمی) بود و از لحاظ نحوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی بود که میان روش های توصیفی از شیوه پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری تحقیق حاضر در بخش کمی کلیه معلمان دوره ابتدایی شهرستان با درود بود که بر اساس اطلاعات بدست آمده از آموزش و پرورش منطقه تعداد افراد جامعه آماری ۱۰۰ نفر می باشند. در بخش کیفی نیز جامعه آماری تحقیق حاضر کل کتب دوره ابتدایی بود. حجم نمونه در بخش کمی ۷۹ بود که از فرمول نمونه گیری کوکران حاصل شد. در بخش کیفی روش نمونه گیری بر اساس نمونه گیری هدفمند بود که بر این اساس کتب ریاضی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل داده های کمی پژوهش از نرم افزار SPSS26 در سطح خطای ۰/۰۵ استفاده شد. با بررسی اسناد بالادستی بدست آمد که مولفه های سواد اقتصادی شامل عرضه محصولات، تقاضا، قیمت گذاری، تورم، تولید، کارآفرینی، اشتغال، مصرف گرایی، سرمایه گذاری، پس انداز، تحول مشاغل و پرهیز از اسراف و مولفه های سواد مالی بر اساس اسناد بالادستی شامل درآمد، مدیریت پول، مدیریت اعتبار و مدیریت ریسک بدست آمد. از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی بهتر بود در کتب این دوره از نظر مولفه های سواد اقتصادی به مولفه های مصرف گرایی و پرهیز از اسراف پرداخته شود. همچنین از نظر معلمان مولفه های تقاضا و سرمایه گذاری دارای کمترین ارزش بود. علاوه بر این معلمان معتقد بودند در بحث سواد مالی بیشتر به مولفه های مدیریت اعتبار و همچنین مدیریت ریسک پرداخته شود. این در حالی است که از نظر آنان پرداختن به مدیریت پول در کتب درسی دوره ابتدایی دارای کمترین ارزش بوده بدست آمد. با استناد به یافته های این پژوهش معلوم می شود که میزان توجه به هر یک از مؤلفه های سواد مالی و اقتصادی در کتاب های دوره ابتدایی متفاوت است و وضعیت موجود پرداختن به مولفه های سواد مالی و اقتصادی با وضعیت موجود تفاوت دارد.

واژه های کلیدی: سواد مالی، سواد اقتصادی، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

مقدمه

هدف آموزش و پرورش، تربیت جامع انسان است و تربیت جامع و مانع همواره در نظام های آموزشی هدف بوده است؛ بدین جهت برنامه ریزان درسی همواره باید تلاش خود را به سمت این هدف غایی سوق دهند. در این میان خواه ناخواه برخی از موضوعات کاربردی تربیتی و زیستی از نظرها دور مانده است. سواد مالی و آموزش آن از جمله آنهاست. یادگیری مهارت های مربوط به سواد مالی در دوران کودکی، مزایای زیادی در دراز مدت خواهد داشت. ما در عصر بدهی های پیش بینی نشده زندگی می کنیم و این که دانش آموزان در زندگی آینده شان با چالش های مالی روبه رو می شوند؛ پس برای مربیان لازم است دانش آموزان را با دانش و مهارت هایی آشنا سازند تا در اقتصاد امروز موفق باشند (ممشلی، ۱۳۹۲). کلید افزایش سواد مالی کشور در آموزش آن به دانش آموزان است (کامرون و همکاران، ۲۰۱۳).

امروزه با پیشرفت جوامع و پیچیدگی مهارت های شناختی کودکان، مفهوم سواد گسترده تر و جامعیت بیشتری یافته است. از این رو سواد در ابعاد متنوع تبیین و بنابه ضرورت آموزش داده می شود. در حال حاضر یونسکو سواد را در دسته های مختلف تقسیم می کند. که شامل: سواد عاطفی (سواد برای برقراری روابط عاطفی با خانواده همسر و دوستان به نحو احسن)، سواد ارتباطی (توانایی برقراری ارتباط و تعامل با تمامی اعضای جامعه، آداب معاشرت، روابط اجتماعی به نحو احسن)، سواد مالی (مدیریت اقتصادی درآمد)، سواد رسانه ای (اینکه بدانیم کدام رسانه ها معتبر و کدام نامعتبر هستند)، سواد تربیتی (توانایی تربیت فرزندان به نحو احسن)، سواد رایانه ای (توانایی استفاده از مهارت های هفتگانه رایانه، استفاده از رایانه و مدیریت فایل ها) است (مشکی، ۱۳۹۸).

بنابراین تفهیم مفاهیم مالی، پولی و اقتصادی تحت عنوان سواد مالی یکی از شش سواد اصلی بیان شده است. سواد مالی توسط مجمع علمی اقتصاد به عنوان یکی از شش سواد که دانش آموزان در قرن ۲۱ نیاز دارند شناخته شده است؛ و سعی دارد با آموزش مفاهیم اصولی مانند پس انداز، بودجه ریزی، مدیریت سرمایه و پول بچه ها را در مواجهه با دنیایی که در حال تغییر است آماده کند. بیان مفهوم سواد مالی به زبانی قابل درک برای کودک بسیار دشوار بوده و به برنامه ریزی های آموزشی مالی دقیق و سنجیده نیاز دارد تا شالوده ذهنی و مالی او به درستی طرح ریزی شود. این مفاهیم ساده ولی مهم به عنوان نمونه خرج کردن پول با هدف بدست آوردن آنچه که نیاز دارد، یا جمع کردن پول (پس انداز) تا زمانی که فرضاً اسباب بازی مورد علاقه اش را بخرد، می تواند باشد (قادری و خندان، ۱۳۹۹). سواد مالی به عنوان ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتارهای ضروری و لازم برای تصمیم گیری های مالی است که در نهایت منجر به رفاه مالی شخصی می شود. این تعریف روشن می سازد که سواد مالی بیش از یک دانش صرف است و نگرش ها، رفتارها و مهارت های ویژه را در بر می گیرد. تاکید این سواد بر اهمیت تصمیم گیری با استفاده از دانش و مهارت های لازم برای فرآیند های زندگی واقعی بوده و بیانگر آن است که باید در بهبود رفاه مالی موثر باشد (رودلف، ۲۰۱۹). به بیان کلی سواد مالی عبارت است از توانایی ایجاد قضاوت آگاهانه و تصمیم گیری موثر در مورد استفاده و مدیریت پول. بنابراین، سواد مالی ترکیبی از آگاهی های مالی، دانش و مهارت ها، نگرش ها، رفتارهای لازم برای ایجاد تصمیمات مالی سالم و در نهایت دست یافتن به بهبود مالی شخصی است (سول، ۲۰۱۴).

براساس ارزیابی اخیر «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی» آمارها در خصوص سواد مالی بسیار نگران کننده هستند. یک واقعیت نگران کننده تر این است که اگر کودک از موفقیت های تحصیلی خوبی برخوردار یا نابغه ریاضی باشد و به کلاس های پیشرفته تر هم برود، به این معنی نخواهد بود که لزوماً از سواد مالی برخوردار است. هنگامی که کودک به سن بلوغ رسید، کم کم محیط مدرسه را پشت سر گذاشته و وارد اجتماع می شود و پس از مدتی ممکن است به صورت حرفه ای مشغول به کار شود و این احتمال قوی وجود دارد که به سادگی در سرایشی سوء مدیریت پول هایش قرار گیرد (رحمتی، ۱۳۹۵).

Oecd^۱

در دهه های اخیر جایگاه امر آموزش در رشته اقتصاد و خود مسئله آموزش اقتصاد بین اقتصاد دانان ارتقای روزافزونی داشته است. به عنوان مثال شورای آموزش اقتصاد یک سازمان پیشرو در ایالت متحده است که با هدف آموزش مهارت های مالی و اقتصادی به دانش آموزان از مقطع مهد کورک تا دبیرستان فعالیت می کند (یعقوب نژاد و همکاران، ۱۳۹۵). از آن جا که کودکان به مقدار زیادی از هزینه های مصرفی تاثیر می پذیرند آموزش تصمیمات درست مالی به آنان بسیار مهم است (آماگیر)^۲ (۲۰۱۸).

سواد اقتصادی در واقع به معنای داشتن اطلاعات پایه در مورد اقتصاد است و باعث می شود که هر فرد، آنچه باعث بهتر یا بدتر شدن وضعیت اقتصادی خودش و سازمان اش می شود را تشخیص دهد و برای آن برنامه ریزی کند. به عنوان یک مثال ساده همه باید بدانند که پس اندازشان را در چه زمینه ای صرف کنند. هدف از سواد مالی شهروندی است که موفقیت های شخصی و همکاری و مشارکت را در راستای بهبود یافتن اقتصاد منطقه ای، ملی و جهانی داشته باشد (دفتر مطالعات اجتماعی و دفتر کار و فناوری آموزش و پرورش).

سواد مالی دانش آموزان و همچنین همه کودکان، نوجوانان و جوانان، ابزار مهمی برای بهبود توانایی مالی آن ها در همه دوران زندگی شان می باشد. ایجاد فضا و شرایط لازم، برای آموزش سواد مالی دانش آموزان، به آنها کمک می کند، نحوه صحیح استفاده از پول، چه در دوران تحصیل و چه در زندگی شغلی و آینده، را یاد بگیرند تا از این طریق، به رفاه مالی ایده آل خود، دست یابند. از نظر «سازمان همکاری های توسعه اقتصادی» اروپا، آموزش مالی یک فرآیند طولانی مدت است که گنجاندن آن در برنامه درسی از پیش دبستانی و دبستان تا پایان پایه ۱۲، به کودکان اجازه می دهد تا دانش و مهارت های لازم را برای شکل گیری رفتار مسئولیت پذیر مالی در هر مرحله از آموزش، کسب کنند. این موضوع به خصوص زمانی اهمیت می یابد که والدین به اندازه کافی، برای آموزش های مربوط به پول آمادگی ندارند و سواد مالی اکثر افراد در جهان، پایین است (رحمتی، ۱۳۹۵). طبق گزارش این سازمان، در آزمون اخیر «پیزا» (۲۰۱۵) که ۴۸۰۰۰ دانش آموز ۱۵ ساله از ۱۵ کشور در آن شرکت کردند، دانش و مهارت های نوجوانان در مورد مسائل پولی و امور مالی شخصی، مانند کار با حساب های بانکی و کارت های اعتباری، یا درک نرخ سود یک وام یا قبض پرداخت تلفن همراه، مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج این آزمون نشان داد که حدود نیمی از این دانش آموزان، در تصمیم سازی های ساده مخارج روزانه خود، ناتوانند و تنها آن ها قادرند مسائل پیچیده ای مانند «مالیات بر درآمد» را درک کنند. هرچند که تاکنون در ایران چنین ارزیابی هایی صورت نگرفته، ولی با توجه به عدم وجود آموزش های مالی در برنامه درسی مدرسه ای و جدی نبودن این موضوع از نظر سیاست گذاران، می توان پیش بینی کرد که عملکرد بالقوه دانش آموزان ایرانی در آزمون های مشابه، بالا نباشد.

آنچه مسلم است نقش نظام های آموزشی و مدرسه در ایجاد و رشد سواد مالی و اقتصادی جوامع امروزی ضروری است. با توجه به این که یکی از مهم ترین کانال ها در برخورداری دانش آموزان از سواد مالی و اقتصادی استفاده از محتوای آموزشی مناسب است و کتاب های درسی می توانند در زمینه ایجاد و توسعه مهارت های مالی و اقتصادی نقش بسزایی داشته باشند پژوهش حاضر به دنبال بررسی سواد مالی دانش آموزان و توجه به این مقوله در کتب درسی است. در این راستا در تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این پرسش خواهیم بود: دانش و مهارت های مورد نیاز کودکان در زمینه سواد مالی کدام است و این مقوله با آموزش های موجود در کتب مقطع ابتدایی چقدر فاصله دارد؟

^۲-Amagir

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱- سواد مالی

سواد مالی را در اختیار داشتن دانش و درک از مسائل مالی تعریف نموده اند (پیغامی، ۱۳۹۵). سواد مالی است عمدتاً در ارتباط با مسائل مالی شخصی استفاده می شود. سواد مالی اغلب مستلزم دانش درباره درستی تصمیم گیری های مربوط به امور مالی شخصی ویژه ای مانند املاک و مستغلات، بیمه، سرمایه گذاری، صرفه جویی (به خصوص برای دانشگاه)، برنامه ریزی مالیاتی و بازنشستگی می باشد. برخی صاحب نظران آن را شامل دانش صمیمی از مفاهیم مالی مانند ترکیب علاقه، برنامه ریزی مالی، مکانیزم های استفاده از کارت های اعتباری، روش صرفه جویی سودمند، حقوق مصرف کننده، ارزش زمانی پول، و غیره دانسته اند (یعقوب نژاد، ۱۳۹۰).

مولفه های سواد مالی

مؤلفه های سواد مالی را می توان به شرح زیر توصیف کرد:

- ۱- درآمد و حرفه ها: برای یک شخص درآمد به معنی مقدار پول دریافت شده در طول یک دوره از زمان، شامل پول دریافتی در مقابل کار یا خدمت، فروش کالا یا دارایی یا سود بردن از سرمایه گذاری های مالی است. برای یک مؤسسه بازرگانی درآمد شامل کل پول کسب شده منهای هزینه فروش و هزینه های خرید و فروش و مالیات ها، در سرتاسر یک دوره معین از زمان است. به طور کلی می توان گفت درآمد پول کسب شده از سرمایه گذاری ها و اشتغال (استخدام) است (فرهنگ لغت اقتصاد). حرفه، معمولاً به یک رشته از کارهایی اطلاق می گردد که فرد با رضایت خاطر در سرتاسر عمر بدان اشتغال می ورزد و مایل به تعویض یا ترک آن ها نیست. گرچه در مواقعی سه واژه کار و شغل و حرفه به جای یکدیگر به کار می روند، ولی از نظر راهنمایی شغلی بین آن ها تفاوت محسوسی وجود دارد. کار، فعالیت و حرکت است؛ شغل، موقعیتی است که فرد احراز می کند؛ و حرفه زمانی معنا پیدا می کند که شاغل در شغلش به نهایت علاقه و رضایت و مهارت برسد (گویا و همکاران، ۱۳۹۸).
 - ۲- مدیریت پول: یک روش سازماندهی درآمد و هزینه است که برای دستیابی به اهداف مالی و مصرفی اعطا می شود، برنامه ریزی برای مخارج می تواند در کنترل پول کمک کند و زیرا آن بیانگر درآمد و مخارج برای دوره معینی از زمان (معمولاً یک ماه). مهارت های مدیریت مالی و عادت های مالی پسندیده بدون توجه به میزان پول مورد نیاز هستند (ممشلی، ۱۳۹۵).
 - ۳- مدیریت اعتبار و بدهی: اعتبار یک ابزار برنامه ریزی مالی ارزشمند است که نیازمند مدیریت دقیق است. اگر به طور مؤثر از آن استفاده شود به رفاه بیش تر کمک می کند اما هنگامی که از آن سوء استفاده شود، به طور پیش فرض منجر به ورشستگی و از دست دادن اعتبار می شود. از طریق مدیریت اعتبار و بدهی می توان بدهی ها را پرداخت و هزینه ها را محدود کرد. هم چنین نرخ بهره و وجوه پرداخت به طلبکاران را به حداقل رساند. مدیریت اعتبار و بدهی اجازه می دهد که تمام بدهی ها را با پرداخت ماهیانه کم پوشش دهیم (ممشلی، ۱۳۹۵).
 - ۴- مدیریت ریسک: مدیریت ریسک اداره کردن برای دستیابی به یک میزان مقتضی در میان فرصت های بالقوه ی واقعی تا زمانی که عوامل مخالف به حداقل رسیده باشد (یعقوب نژاد، ۱۳۹۵).
- جریان برآورد احتمال زیان و روش های تدبیر کردن برای به حداقل رساندن یا مدیریت کردن زیان، برای مثال به واسطه ی خرید بیمه یا سرمایه گذاری های گوناگون (یعقوب نژاد، ۱۳۹۵).

۲- سواد اقتصادی

داشتن اطلاعات پایه در مورد اقتصاد (آزادی و همکاران، ۱۳۹۶) هر فرد باید آن چه باعث بهتر یا بدتر شدن وضعیت اقتصادی خودش و سازمان اش می شود را تشخیص دهد و برای آن برنامه ریزی کند. به عنوان یک مثال ساده، همه باید بدانند که پس انداز شان را در چه زمینه ای صرف کنند (عابدینی، ۱۳۹۸).

سواد اقتصادی میان نابرابری و امور مالی ارتباط برقرار می کند و اطلاعاتی در زمینه ی توان مشارکت در بازارهای مالی ای را ارائه می کند که شاخص های عمومی، آن را نشان نمی دهند. نتایج نشان می دهند که در کشورهایی که سواد اقتصادی مردم بالاست میزان افزایش نابرابری کم است، و نیز نتایج نشان می دهند که پیشرفت مالی تنها در صورتی با نابرابری درآمدی ارتباط منفی خواهد داشت که سواد اقتصادی، آن را خنثی کند (مودنی، ۱۳۹۴).

مؤلفه های سواد اقتصادی

برای اینکه بدانیم سواد اقتصادی چگونه تبدیل به مهارتی کارا شده است، خوب است که مولفه های آن را با هم بررسی کنیم. مولفه های سواد اقتصادی شامل وجوه مهم این مسئله بوده و می تواند مهارت، تکنیک یا استراتژی باشد. مولفه های سواد اقتصادی شامل مدیریت منابع و بودجه، حفظ و توسعه ثروت، امنیت سرمایه و جلوگیری از سرقت و همچنین درک تورم و نرخ بهره می باشد که در ادامه هر کدام از این موارد توضیح داده شده است:

۱- مدیریت منابع و بودجه بندی

از اولین مولفه های سواد اقتصادی، توانایی مدیریت منابع و بودجه بندی است. شما باید بتوانید سرمایه خود را شناسایی، طبقه بندی و برای هر بخش از درآمد و مخارج خود، بودجه بندی تعیین نمایید. در بودجه بندی چند نکته مهم دیگر وجود دارد. نظم، تعهد به برنامه و واقع بینی از دیگر مسائل مهمی است که برای مدیریت منابع به آن ها نیاز دارید. اگر منظم نباشید، نمی توانید منابع را جمع آوری و دسته بندی کنید. همچنین اگر بدون پایبندی به برنامه، عملاً برنامه ریزی و بودجه بندی شما بی فایده می شود. اگر واقع نگار نباشید هم برنامه شما اجرایی نخواهد بود.

۲- حفظ و توسعه ثروت

هدف اول از سواد مالی حفظ ثروت است. شما اگر نتوانید سرمایه خود را از تورم و آسیب های دیگر حفظ کنید، از سواد اقتصادی مناسبی برخوردار نیستید. حفظ ثروت نیز نیازمند این است که شما با مسائل تئوری اقتصاد مانند چرخه عرضه و تقاضا، تورم و نقدینگی آشنا باشید و بدانید در هر وضعیت اقتصادی اقدام مناسب کدام است. هدف دیگری که از سواد اقتصادی داریم، توسعه ثروت است. در این مرحله ما دیگر به حفظ ارزش سرمایه خود بسنده نمی کنیم و در پی این هستیم که بتوانیم سرمایه خود را گسترش داده و از فرصت های سرمایه گذاری نهایت بهره را ببریم. برای این کار نیاز داریم تا با بازارهای متنوع مانند بازار بورس آشنا شده و فرایندهای آن را بشناسیم (ممثلی، ۱۳۹۲).

۳- امنیت سرمایه و جلوگیری از سرقت

یکی از مسائلی که در این چندساله باعث گرفتاری بسیاری از افراد شده است، موسسات اعتباری و مالی بدون پشتوانه بودند. سپرده گذاری در این موسسات، باعث زیان دولت، هزینه کرد بیت المال و زیان مردم شد. یکی دیگر از وجوه سواد اقتصادی، اهمیت شناخت موسسات مالی و فرایندهای اقتصادی است. سواد اقتصادی به ما کمک می کند تا بتوانیم به سرعت موارد کلاهبرداری، شیادی و وعده های کاذب را تشخیص داده و سرمایه خود را از خطر آن ها حفظ کنیم. با وجود سواد اقتصادی هرگز قربانی فریبکارانه موسسات نخواهیم شد و می توانیم محل امن نگهداری و رشد سرمایه را شناسایی کنیم. (ممثلی، ۱۳۹۲)

۴- درک تورم و نرخ بهره

مولفه دیگر سواد اقتصادی، درک موارد تئوری اقتصادی مانند نرخ بهره است. شما اگر بتوانید نرخ بهره را درک کنید، می توانید فرصت های مناسب را بهتر شناسایی کنید. توجه کنید که فرصت های سرمایه گذاری با ریسک کمتر و سود بیشتر از نرخ بهره مناسب بوده و فرصت هایی که سودشان کمتر از تورم و نرخ بهره باشد، نامناسب تلقی می شود. بنابراین می توانید به سادگی تشخیص دهید که سرمایه شما باید چه مسیری را طی کند (ممثلی، ۱۳۹۲).

کمالی، میرابی و هوشمند (۱۳۹۶) در پژوهشی به تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های سواد اقتصادی پرداختند. نتایج تحلیل محتوا نشان داد که در بین پایه های سوم تا ششم، پایه ششم دارای بیشترین فراوانی و پایه پنجم دارای کمترین میزان فراوانی و درصد بوده است و در کل، در کتب مطالعات اجتماعی، مؤلفه ی هزینه بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است. اشتغال، بیکاری و تولید کمترین فراوانی را در کتب مطالعات اجتماعی داشته اند. برنامه های آموزش سواد مالی و اقتصادی برای کودکان و نوجوانان، عنوان پژوهشی است که توسط آماگیر، گروت، ماسن وندن برینک و ویلسوت (۲۰۱۸) انجام شده است. نتایج به دست آمده حاکی از آن بود مدارس که آموزش های مالی و اقتصادی به کودکان و نوجوانان داده اند، بر دانش و نگرش مالی و اقتصادی آنان تأثیر گذاشته و آن را بهبود بخشیده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر اساس دسته بندی مبتنی بر هدف از نوع پژوهش کاربردی است. چرا که هدف آن پاسخگویی به یک مسئله، ارائه طریق و کاربرد آن در حل مشکل است. روش مورد استفاده در این تحقیق روش آمیخته (کیفی-کمی) است و از لحاظ نحوه گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی است که میان روش های توصیفی از شیوه پیمایشی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر در بخش کمی کلیه معلمان دوره ابتدایی شهرستان بادرود بود که بر اساس اطلاعات بدست آمده از آموزش و پرورش منطقه تعداد افراد جامعه آماری ۱۰۰ نفر می باشند. در بخش کیفی نیز جامعه آماری تحقیق حاضر کل کتب دوره ابتدایی بود.

در بخش کمی با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه آماری تخمین زده شد. با استفاده از فرمول کوکران تعداد حجم نمونه برابر است با ۷۹ نفر و روش نمونه گیری تصادفی ساده می باشد. در بخش کیفی روش نمونه گیری بر اساس نمونه گیری هدفمند بود که بر این اساس کتب ریاضی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی انتخاب شد. در بخش کیفی تحقیق حاضر، استخراج مولفه های مورد نیاز سواد اقتصادی و مالی از اسناد بالادستی از ابزار فیش برداری استفاده شد. بر این اساس با بررسی دقیق اسناد بالادستی شامل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، سند برنامه درسی ملی و سند سیاست های کلی اشتغال کلمات مربوط به سواد مالی و اقتصادی را از آن استخراج شد.

روایی و پایایی ابزار اندازه گیری

الف) بخش کیفی

به منظور تعیین روایی ابزار پژوهش، پس از تدوین فهرست واریس تحلیل محتوا، از طریق مطالعه کتب ریاضی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی، فهرست واریس در اختیار پنج تن از متخصصان و استادان قرار گرفت و تأیید شد. در این تحقیق به منظور اطمینان از پایایی تحلیل محتوا، فهرست های واریس در اختیار یک تحلیل گر محتوا قرار گرفت که به صورت موازی و همگام با محقق حدود ۲۰ درصد از کتاب درسی مذکور را تحلیل کرد. مقدار ضریب توافق بین اندازه گیری های مستقل دو محقق حدود ۰/۷۴ برآورد شد که نشان از پایایی ابزار مورد استفاده دارد.

ب) بخش کمی

جهت تعیین اعتبار پرسشنامه از معلمان دوره ابتدایی؛ خواسته شد تا نظریات و پیشنهادات خود را در رابطه با موارد زیر در خصوص سؤالات پرسشنامه بیان نمایند. ۱- شکل و محتوای پرسشنامه. ۲- نگارش سؤال های پرسشنامه. ۳- کامل بودن سؤال ها از نظر کسب اطلاعات در زمینه متغیرهای پژوهش. ۴- هماهنگی متن سؤال ها با گزینه های سؤال. در فرآیند بررسی این نظریات، برخی سؤال ها به واسطه مبهم بودن و ناهمگونی با موضوع تحقیق حذف و برخی دیگر به واسطه تکرار یا همپوشی در هم ادغام گردید. همچنین تعدادی سؤال که به نظر متخصصان برای پرسشنامه ضروری به نظر می رسید، به تعداد سؤالات افزوده شد. بدین ترتیب اعتبار صوری پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت.

سنجش پایایی پرسشنامه ها، پس از انجام یک مطالعه مقدماتی و تعیین واریانس سؤالات، از طریق ضریب آلفای کرونباخ بشرح زیر استفاده گردید. محقق ابتدا به طور تصادفی ساده تعداد ۳۰ پرسشنامه را در جامعه تحت بررسی توزیع، پس از تکمیل و جمع آوری با محاسبه واریانس این نمونه بر اساس ضریب آلفای کرونباخ، پرسشنامه ۰/۹۴ به دست آمده است.

شیوه اجرا و نحوه ارزشیابی آن

(۱) بخش کیفی

در این پژوهش جهت تحلیل داده ها از روش تحلیل مضمونی استفاده شد. تحلیل مضمونی، یکی از فنون تحلیلی مناسب در پژوهش های کیفی است که به طور گسترده ای در پژوهش های علوم انسانی استفاده می شود. «تحلیل مضمونی، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده های متنی است و داده های پراکنده و متنوع را به داده هایی غنی و تفصیلی تبدیل می کند» (عابدی، تسلیمی، فقیهی و شیخزاده، ۱۳۹۰، ص ۱۵۳). در این تحقیق در بخش کیفی ابتدا داده ها در قالب مفاهیم اصلی درآمدند. و براساس تفاوت هایشان از هم مجزا (تقطیع) شده، سپس عبارت ها (کلمات منفرد یا مجموعه ای کوچک از چند کلمه) براساس واحدهای معنایی دسته بندی شدند تا تعلیقات و مفاهیم (کدها) به آنها ضمیمه شوند. در مرحله ی بعد این کدها براساس پدیده های کشف شده در داده ها که مستقیماً به پرسش های تحقیق مربوط می شوند، دسته بندی شدند. در این مرحله، کدها به شکل بارزی نمایانگر محتوای مقوله شدند و در پایان از پالایش و تفکیک مقوله های بدست آمده از کدگذاری باز. (کدگذاری محوری) در مرحله ی کدگذاری محوری، مقوله های فرعی به مقوله های اصلی تر مرتبط شده اند. پس از استخراج مقوله های اصلی درنهایت جمع بندی انجام شد. و پس از استخراج مقوله های اصلی با مراجعه به کتاب های ریاضی و مطالعات اجتماعی با این مضامین مورد تحلیل قرار گرفت.

(۲) بخش کمی

برای تجزیه و تحلیل داده های کمی پژوهش، محقق از روش های آمار توصیفی: میانگین، انحراف معیار، توزیع های فراوانی و درصدی استفاده می شود. در سطح آمار استنباطی جهت آزمون فرضیه های تحقیق ابتدا از آزمون کالموگروف اسمیرنوف جهت اطمینان از طبیعی بودن توزیع نمونه نرم افزار SPSS26 در سطح خطای ۰/۰۵ انجام می گردد.

یافته های پژوهش

در این پژوهش ۴ سوال اساسی مطرح گردید که خلاصه ای از مهمترین یافته های پژوهش در زیر ارائه می گردد امادر ابتدا به توصیف نمونه مورد نظر پرداخته شده است.

الف) آمار توصیفی

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان

ویژگی ها	فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	مرد	۴۱
	زن	۳۸
میزان تحصیلات	کارشناسی	۳۵
	کارشناسی ارشد	۴۲
	دکتری	۲
		۲/۵

۱۶/۵	۱۳	۵-۱۰ سال	سابقه کاری
۳۱/۶	۲۵	۱۰-۱۵ سال	
۳۵/۵	۲۸	۱۵ تا ۲۰ سال	
۱۶/۵	۱۳	۲۰ سال به بعد	

در جدول شماره ۲ توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان گزارش شده است. بر این اساس ۵۱/۹ درصد از پاسخ دهندگان مرد و ۴۸/۱ درصد از پاسخ دهندگان زن بوده اند. تحصیلات ۴۴/۳ درصد از آزمودنی ها کارشناسی، ۵۳/۲ درصد کارشناسی ارشد و ۲/۵ درصد دکتری بودند و سابقه کاری ۱۶/۵ درصد از آزمودنی ها بین ۵-۱۰ سال، ۳۱/۶ درصد ۱۰-۱۵ سال، ۳۵/۴ درصد ۱۵-۲۰ سال و ۱۶/۵ درصد ۲۰ سال به بالا بودند.

ب) آمار استنباطی

سوال اول پژوهش: مولفه ها و زیر مولفه های سواد مالی و اقتصادی با استفاده از منابع علمی و اسناد بالادستی چه هستند؟

در پاسخ به این سوال از تحقیق حاضر با بررسی اسناد بالادستی بدست آمد که مولفه های سواد اقتصادی شامل عرضه محصولات، تقاضا، قیمت گذاری، تورم، تولید، کارآفرینی، اشتغال، مصرف گرایی، سرمایه گذاری، پس انداز، تحول مشاغل و پرهیز از اسراف بدست آمد. همچنین مولفه های سواد مالی بر اساس اسناد بالادستی شامل درآمد، مدیریت پول، مدیریت اعتبار و مدیریت ریسک بدست آمد. برای پاسخگویی به این سوال از تحقیق حاضر مولفه های سواد اقتصادی و سواد مالی با بررسی اسناد بالادستی استخراج گردید و در پرسشنامه ای گنجانده شد. سپس از روش تحلیل عاملی اکتشافی به روش مولفه های اصلی و با چرخش واریماکس (متعامد) برای استخراج عوامل استفاده شد. نتایج مربوط به تحلیل مولفه های اصلی در جدول (۲) آمده است.

جدول (۲) شاخص های آماری اولیه با استفاده از روش تحلیل مولفه های اصلی سواد اقتصادی

مولفه ها	ارزش ویژه اولیه			مجموع مجذور بارهای عاملی استخراج شده		
	کل	درصد واریانس	درصد تراکمی	کل	درصد واریانس	درصد تراکمی
تولید	۱۶/۲۲	۲۰/۳۲	۲۰/۳۲	۱۶/۲۲	۲۰/۳۲	۲۰/۳۲
تقاضا	۹/۳۰	۱۰/۴۱	۳۰/۷۳	۹/۳۰	۱۰/۴۱	۳۰/۷۳
مصرف گرایی	۸/۶۸	۱۰/۰۴	۴۰/۷۷	۸/۶۸	۱۰/۰۴	۴۰/۷۷
اشتغال	۸/۲۰	۹/۲۱	۴۹/۹۸	۸/۲۰	۹/۲۱	۴۹/۹۸
سرمایه گذاری	۷/۱۲	۸/۱۴	۵۸/۱۲	۷/۱۲	۸/۱۴	۵۸/۱۲
تورم	۷/۰۲	۷/۰۸	۶۵/۲۰	۷/۰۲	۷/۰۸	۶۵/۲۰
پرهیز از اسراف	۴/۴۰	۵/۶۱	۷۰/۸۱	۴/۴۰	۵/۶۱	۷۰/۸۱
تحول مشاغل	۴/۰۳	۵/۲۳	۷۶/۰۴	۴/۰۳	۵/۲۳	۷۶/۰۴
کارآفرینی	۳/۰۱	۴/۱۲	۸۰/۱۶	۳/۰۱	۴/۱۲	۸۰/۱۶
عرضه محصولات	۲/۸۷	۴/۱۱	۸۴/۲۷	۲/۸۷	۴/۱۱	۸۴/۲۷
قیمت گذاری	۲/۵۶	۳/۱۰	۸۷/۳۷	۲/۵۶	۳/۱۰	۸۷/۳۷
پس انداز	۲/۰۳	۲/۲۳	۸۹/۶۰	۲/۰۳	۲/۲۳	۸۹/۶۰

بر پایه ملاک کیسر عواملی که دارای ارزش ویژه بالای یک هستند می توانند به عنوان عوامل استخراج شوند و بر اساس جدول (۲) ۱۲ عامل دارای ارزش ویژه بیشتر از یک هستند. این ۱۲ عامل در کل حدود ۸۹/۶۰ درصد واریانس کل را تبیین می کنند. بر اساس اطلاعات آمده در جدول (۱) ۲۰/۳۲ درصد واریانس کل توسط عامل تولید، ۱۰/۴۱ درصد توسط عامل تقاضا، ۱۰/۰۴ درصد واریانس کل توسط مصرف گرای، ۹/۲۱ درصد واریانس کل توسط اشتغال، ۸/۱۴ درصد واریانس کل توسط سرمایه گذاری، ۷/۰۸ درصد واریانس کل توسط تورم، ۵/۶۱ درصد واریانس کل توسط پرهیز از اسراف، ۵/۲۳ درصد واریانس کل مربوط به تحول مشاغل، ۴/۱۲ درصد واریانس کل مربوط به کارآفرینی، ۴/۱۱ درصد واریانس کل مربوط به عرضه محصولات، ۳/۱۰ درصد واریانس کل مربوط به قیمت گذاری و ۲/۲۳ درصد واریانس کل مربوط به پس انداز بدست آمده است. در ادامه از روش تحلیل عاملی اکتشافی به روش مولفه های اصلی و با چرخش واریماکس (متعامد) برای استخراج عوامل سواد مالی استفاده شد. نتایج مربوط به تحلیل مولفه های اصلی سواد مالی در جدول (۲) آمده است.

جدول (۳) شاخص های آماری اولیه با استفاده از روش تحلیل مولفه های اصلی سواد مالی

مولفه ها	ارزش ویژه اولیه			مجموع مجذور بارهای عاملی استخراج شده		
	کل	درصد واریانس	درصد تراکمی	کل	درصد	درصد تراکمی
درآمد	۲۹/۱۲	۳۲/۲۱	۳۲/۲۱	۲۹/۱۲	۳۲/۲۱	۳۲/۲۱
مدیریت پول	۲۰/۴۱	۲۴/۵۰	۵۶/۷۱	۲۰/۴۱	۲۴/۵۰	۵۶/۷۱
مدیریت اعتبار	۹/۰۲	۱۰/۱۰	۶۶/۸۱	۹/۰۲	۱۰/۱۰	۶۶/۸۱
مدیریت ریسک	۴/۱۱	۵/۲۴	۷۲/۰۵	۴/۱۱	۵/۲۴	۷۲/۰۵

بر پایه ملاک کیسر عواملی که دارای ارزش ویژه بالای یک هستند می توانند به عنوان عوامل سواد مالی استخراج شوند و بر اساس جدول (۳) ۴ عامل دارای ارزش ویژه بیشتر از یک هستند. این ۴ عامل در کل حدود ۷۴/۲۴ درصد واریانس کل را تبیین می کنند. بر اساس اطلاعات آمده در جدول (۱) ۳۲/۲۱ درصد واریانس کل توسط عامل درآمد، ۲۴/۵۰ درصد توسط عامل مدیریت پول، ۱۰/۱۰ درصد واریانس کل توسط مدیریت اعتبار، ۵/۲۴ درصد واریانس کل توسط مدیریت ریسک بدست آمد. **سوال دوم پژوهش: دانش و مهارت سواد مالی و اقتصادی برای کودکان مقطع ابتدایی در وضعیت مطلوب چگونه است؟**

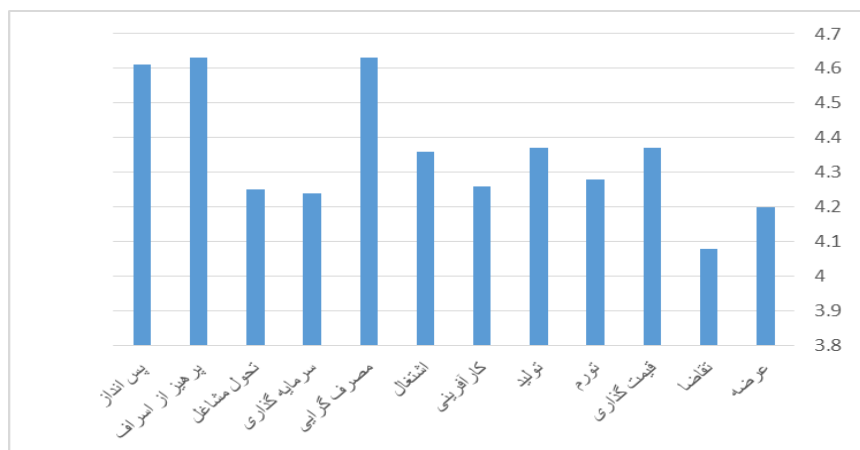
از آنجایی که به لحاظ کمی جهت تعیین وضع مطلوب از نظرات معلمان دوره ابتدایی استفاده شده است به منظور تعیین شاخصی که بیانگر نقطه ای برای نظر معلمان باشد از میانگین نظرات آنها که در قالب پرسشنامه ای ۱۶ سؤالی آماده شده بود استفاده شد به عبارت دیگر وضع مطلوب عبارت است از میانگین نقطه نظرات معلمان دوره ابتدایی در خصوص مولفه های سواد مالی و اقتصادی.

جدول (۴) اطلاعات توصیفی وضعیت مطلوب سواد اقتصادی

مقیاس	حداقل	حداکثر	میان	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
عرضه	۳/۲۲	۵	۴/۲۳	۴/۲۰	۰/۴۱	۰/۰۲
تقاضا	۳/۴۱	۵	۴/۱۴	۴/۰۸	۰/۳۶	۰/۰۳
قیمت گذاری	۳/۱۱	۵	۴/۵۱	۴/۳۷	۰/۴۵	۰/۰۳۰

تورم	۳/۲۱	۵	۴/۳۶	۴/۲۸	۰/۲۸	۰/۰۳
تولید	۳/۴۵	۵	۴/۴۱	۴/۳۷	۰/۳۹	۰/۰۴
کارآفرینی	۳/۴۰	۵	۴/۲۸	۴/۲۶	۰/۴۷	۰/۰۳
اشتغال	۳/۵۲	۵	۴/۳۸	۴/۳۶	۰/۳۸	۰/۰۴
مصرف گرایی	۳/۵۰	۵	۴/۷۱	۴/۶۳	۰/۴۷	۰/۰۴
سرمایه گذاری	۳/۴۴	۵	۴/۳۲	۴/۲۴	۰/۲۳	۰/۰۳
تحول مشاغل	۳/۶۸	۵	۴/۲۹	۴/۲۵	۰/۴۰	۰/۰۲
پرهیز از اسراف	۳/۷۳	۵	۴/۶۸	۴/۶۳	۰/۳۹	۰/۰۳
پس انداز	۳/۶۸	۵	۴/۶۳	۴/۶۱	۰/۳۵	۰/۰۲

بر اساس اطلاعات گردآوری شده در جدول (۴) می توان گفت در وضعیت مطلوب از نظر معلمان میانگین و انحراف استاندارد مولفه عرضه از مولفه های سواد اقتصادی به ترتیب ۴/۲۰ و ۰/۴۱ بدست آمده است. همچنین برای مولفه تقاضا نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۰۸ و ۰/۳۶ بدست آمده است. در مورد مولفه قیمت گذاری از مولفه های سواد اقتصادی میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۳۷ و ۰/۴۵ بدست آمد. همچنین در مورد مولفه توریم نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۲۸ و ۰/۲۸ بدست آمد. در مورد مولفه تولید نیز میانگین و انحراف استاندارد ۴/۳۷ و ۰/۳۹ بدست آمد. در مورد مولفه کارآفرینی از مولفه های سواد اقتصادی میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۲۶ و ۰/۴۷ بدست آمد. در مورد مولفه اشتغال نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۳۶ و ۰/۴۷ بدست آمده است. در مورد مولفه مصرف گرایی میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۶۳ و ۰/۴۷ بدست آمد. در مورد مولفه سرمایه گذاری نیز میانگین و انحراف استاندارد ۴/۲۴ و ۰/۲۳ بدست آمد. در مورد مولفه تحول مشاغل نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۲۵ و ۰/۴۰ بدست آمد. در مورد مولفه پرهیز از اسراف نیز میانگین و انحراف استاندارد ۴/۶۳ و ۰/۳۹ بدست آمده است. در مورد مولفه پس انداز نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۶۱ و ۰/۳۵ بدست آمد.

نمودار (۱) وضعیت مطلوب سواد اقتصادی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی

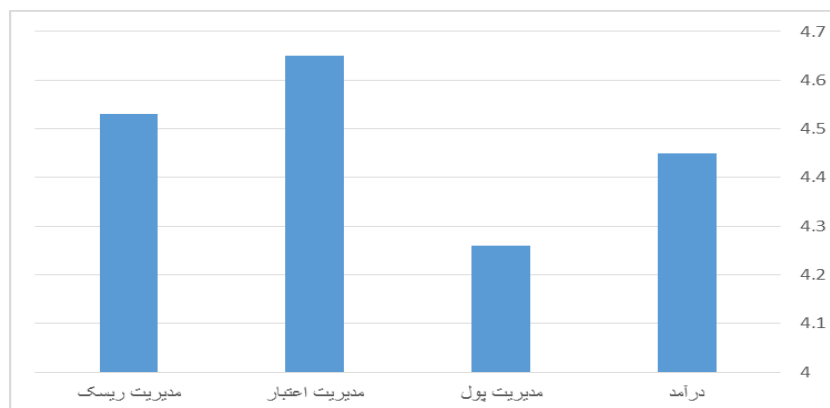
بر اساس نمودار (۱) می توان گفت از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی بهتر است در کتب این دوره از نظر مولفه های سواد اقتصادی به مولفه های مصرف گرایی و پرهیز از اسراف پرداخته شود. همچنین از نظر معلمان مولفه های تقاضا و سرمایه گذاری دارای کمترین ارزش بود.

در ادامه اطلاعات توصیفی مربوط به مولفه های سواد مالی در جدول (۵) آمده است.

جدول (۵) اطلاعات توصیفی وضعیت مطلوب سواد مالی

مقیاس	حداقل	حداکثر	میانه	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
درآمد	۳/۴۱	۵	۴/۴۷	۴/۴۵	۰/۴۶	۰/۰۴
مدیریت پول	۳/۶۳	۵	۴/۳۰	۴/۲۶	۰/۶۰	۰/۰۳
مدیریت اعتبار	۳/۵۸	۵	۴/۶۹	۴/۶۵	۰/۳۹	۰/۰۴
مدیریت ریسک	۳/۷۶	۵	۴/۴۴	۴/۵۳	۰/۴۶	۰/۰۳

در بررسی نظر معلمان در زمینه سواد مالی دانش آموزان میانگین و انحراف استاندارد مولفه مدیریت پول به ترتیب ۴/۲۶ و ۰/۶۰ بدست آمد. در مورد مولفه مدیریت اعتبار نیز میانگین و انحراف استاندارد به ترتیب ۴/۶۵ و ۰/۳۹ بدست آمد. همچنین در مورد مولفه مدیریت ریسک میانگین و انحراف استاندارد ۴/۵۳ و ۰/۴۶ بدست آمده است. در نمودار (۲) اطلاعات مربوط به وضعیت مطلوب سواد مالی از نظر معلمان دوره ابتدایی آمده است.

نمودار (۲) وضعیت مطلوب سواد مالی از نظر معلمان دوره ابتدایی

بر اساس نمودار (۲) می توان گفت از نظر معلمان دوره ابتدایی بهتر است در بحث سواد مالی بیشتر به مولفه های مدیریت اعتبار و همچنین مدیریت ریسک پرداخته شود. این در حالی است که از نظر آنان پرداختن به مدیریت پول در کتب درسی دوره ابتدایی دارای کمترین ارزش بوده است

سوال سوم: دانش و مهارت سواد مالی و اقتصادی برای کودکان مقطع ابتدایی در وضعیت موجود (کتب درسی) چگونه است؟

به منظور بررسی دانش و مهارت های سواد مالی و اقتصادی کودکان در کتب مقطع ابتدایی کتب ریاضی و مطالعات اجتماعی کلیه پایه های تحصیلی مقطع ابتدایی از نظر مولفه های استخراج شده در سوال یک تحقیق حاضر بررسی گردید. در جدول (۶) میزان توجه به هر یک از مولفه های سواد اقتصادی و مالی در کتاب ریاضی پایه اول تا ششم ابتدایی آمده است.

جدول (۶) تحلیل محتوای کتاب ریاضی دوره ابتدایی از منظر پرداختن به مولفه های سواد اقتصادی

اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	جمع
-----	-----	-----	-------	------	-----	-----

مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	مؤلف	
۳۲/۷	۳۷۶	۲۸/۷	۹۳	۲۸/۰	۷۲	۳۸/۷	۱۰۵	۳۲/۶	۴۶	۲۶/۸	۱۵	۶۸/۱	۴۵	عرضه
۹/۲	۱۰۶	۹/۵	۳۱	۱۰/۵	۲۷	۸/۱	۲۲	۹/۹	۱۴	۱۴/۲	۸	۶/۰	۴	تقاضا
۴/۴	۵۱	۴/۶	۱۵	۳/۱	۸	۷/۴	۲۰	۴/۳	۶	۳/۵	۲	۰	۰	قیمت گذاری
۰/۰۸	۱	۰/۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	تورم
۹/۵	۱۰۹	۱۱/۱	۳۶	۹/۷	۲۵	۷/۴	۲۰	۱۱/۳	۱۶	۱۶/۰	۹	۴/۵	۳	تولید
۹/۱	۱۰۵	۱۰/۵	۳۴	۱۰/۹	۲۸	۵/۹	۱۶	۹/۹	۱۴	۲۱/۴	۱۲	۱/۵	۱	کارآفرینی
۸/۴	۹۷	۹/۲	۳۰	۱۱/۶	۳۰	۵/۵	۱۵	۸/۵	۱۲	۱۷/۸	۱۰	۰	۰	اشتغال
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	مصرف گرایی
۳/۱	۳۶	۵/۵	۱۸	۳/۹	۱۰	۱/۸	۵	۱/۴	۲	۱/۷	۱	۰	۰	سرمایه گذاری
۸/۲	۹۵	۹/۵	۳۱	۷/۷	۲۰	۶/۶	۱۸	۸/۵	۱۲	۱۶/۰	۹	۷/۵	۵	پس انداز
۰/۴	۵	۱/۵	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	تحول مشاغل
۴/۰	۴۶	۵/۵	۱۸	۶/۲	۱۶	۳/۳	۹	۲/۱	۳	۰	۰	۰	۰	پرهیز اسراف از
۱۰۰	۱۱۴۸	۱۰۰	۳۲۴	۱۰۰	۲۵۷	۱۰۰	۲۷۱	۱۰۰	۱۴۱	۱۰۰	۵۶	۱۰۰	۶۶	جمع

بر اساس اطلاعات بدست آمده در جدول (۶) می توان گفت در مورد پرداختن به مولفه های سواد اقتصادی در کتب ریاضی دوره ابتدایی به مولفه عرضه بیشتر از سایر مولفه ها توجه شده است (۳۲/۷ درصد) این در حالی است که کمترین توجه در این کتب به مولفه تورم بوده است (۰/۰۸ درصد).

در ادامه تحلیل محتوای کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در پایه های سوم، چهارم، پنجم و ششم آورده شده است.

جدول (۷) تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از منظر پرداختن به مولفه های سواد اقتصادی

سوم		چهارم		پنجم		ششم		جمع	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد

عرضه	۱۳۷	۸۴/۵	۴۰	۵۷/۱	۲۵	۴۰/۹	۲۳۸	۵۰/۹	۴۴۰	۵۷/۸
تقاضا	۱۹	۱۱/۷	۷	۱۰/۰	۶	۹/۸	۶۶	۱۴/۱	۹۸	۱۲/۹
قیمت گذاری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۷	۱/۴	۷	۰/۰۹
تورم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
تولید	۲	۱/۲	۱۷	۲۴/۲	۱۵	۲۴/۵	۵۲	۱۱/۱	۸۶	۱۱/۳
کارآفرینی	۲	۱/۲	۲	۲/۸	۶	۹/۸	۸۴	۱۷/۹	۹۴	۱۲/۳
اشتغال	۱	۰/۶	۳	۴/۳	۵	۸/۲	۸	۱/۷	۱۷	۲/۲
مصرف گرایی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲
سرمایه گذاری	۰	۰	۰	۰	۱	۱/۶	۳	۰/۰۶	۴	۰/۰۴
پس انداز	۱	۱/۶	۱	۵/۸	۲	۱۱/۲	۱۵	۸/۶	۱۹	۷/۰
تحول مشاغل	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲
پرهیز از اسراف	۱	۰/۶	۱	۱/۴	۳	۴/۹	۵	۰/۰۱	۱۰	۱/۳
جمع	۱۶۲	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۶۱	۱۰۰	۴۶۷	۱۰۰	۷۶۰	۱۰۰

با توجه به جدول (۷) می توان گفت در مورد پرداختن به مولفه های سواد اقتصادی در کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به مولفه عرضه با ۵۷/۸ درصد بیشترین توجه شده است. همچنین کمترین توجه در این کتب به مولفه تورم با ۰ درصد بوده است. کتاب مطالعات ششم ابتدایی با فراوانی ۴۶۷ مورد بیشترین توجه را به مولفه های سواد اقتصادی داشته است و کتاب مطالعات پایه پنجم ابتدایی با فراوانی ۶۱ مورد کمترین توجه را به سواد اقتصادی داشته است.

جدول (۸) تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از منظر پرداختن به سواد مالی

	سوم		چهارم		پنجم		ششم		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
درآمد	۳۹	۶۳/۰	۹	۵۳/۰	۸	۴۴/۴	۶۲	۳۳/۶	۱۱۸	۴۳/۵
مدیریت پول	۲۲	۳۵/۴	۷	۴۱/۲	۸	۴۴/۴	۸۲	۴۷/۲	۱۱۹	۴۴/۰
مدیریت اعتبار	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰/۵	۱	۰/۳
مدیریت ریسک	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴	۸/۰	۱۴	۵/۲

جمع	۶۲	۱۰۰	۱۷	۱۰۰	۱۸	۱۰۰	۱۷۴	۱۰۰	۲۷۱	۱۰۰
-----	----	-----	----	-----	----	-----	-----	-----	-----	-----

با توجه به جدول (۸) بدست می آید که در مورد پرداختن به مؤلفه های سواد مالی در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بیشترین توجه به مؤلفه مدیریت پول با ۴۴ درصد توجه و کمترین توجه به مؤلفه مدیریت اعتبار با ۰/۳ درصد توجه بوده است. در مورد مؤلفه درآمد در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بدست آمد که بیشترین توجه به این مؤلفه در پایه ششم بوده است در حالی که کمترین توجه به این مؤلفه در پایه پنجم با فراوانی ۸ بوده است. در مورد مؤلفه مدیریت پول در کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بدست آمد که بیشترین توجه به این مؤلفه در پایه ششم با فراوانی ۸۲ بوده است. در حالی که کمترین توجه به این مؤلفه در پایه چهارم با فراوانی ۷ بوده است. همچنین مشاهده می شود که به مؤلفه های مدیریت اعتبار و مدیریت ریسک در کتب مطالعات اجتماعی پایه های سوم، چهارم و پنجم پرداخته نشده است.

سوال چهارم: آیا بین وضع موجود آموزش دانش و مهارت های سواد مالی و اقتصادی برای کودکان مقطع ابتدایی در مقایسه با وضع مطلوب تفاوت وجود دارد؟

با مقایسه وضعیت موجود و مطلوب مربوط به سواد اقتصادی بدست آمد که در وضعیت مطلوب معلمان تاکید داشته اند که بهتر است در کتب درسی بیشترین تاکید بر مصرف گرایی و پرهیز از اسراف باشد. این در حالی است که در وضعیت موجود در کتب درسی ریاضی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بیشتر به مؤلفه عرضه پرداخته شده است. لازم به ذکر است که در کتب ریاضی پایه اول و دوم ابتدایی به مؤلفه های مصرف گرایی و پرهیز از اسراف اشاره ای نشده است و در کتب مطالعات اجتماعی پایه سوم و چهارم نیز به این دو مؤلفه به تعداد کمی پرداخته شده است.

همچنین در مورد مقایسه وضعیت موجود و مطلوب در سواد مالی مشاهده می شود که از دیدگاه معلمان پرداختن به مؤلفه های مدیریت ریسک و مدیریت اعتبار بالاترین ارزش را دارد در حالی که در وضعیت موجود کتب درسی ریاضی و مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی به این دو مؤلفه پرداخته نشده است و فراوانی این دو مؤلفه در کتب مورد بررسی صفر می باشد.

افزون بر این نتایج تحلیل محتوای انجام شده نشان می دهد که از مجموع محتوای ۱۰ کتاب، ریاضی پایه های اول تا ششم، تعلیمات اجتماعی (پایه های سوم تا پنجم) و مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی، کتاب های ریاضی چهارم ابتدایی با ۱۴۶ مورد فراوانی، ششم ابتدایی با ۱۴۰ مورد فراوانی، پنجم ابتدایی با ۱۰۶ مورد فراوانی، سوم ابتدایی با ۶۷ مورد فراوانی، اول ابتدایی با ۵۲ مورد فراوانی و دوم ابتدایی با ۲۶ مورد فراوانی به ترتیب بیشترین میزان سواد اقتصادی را به خود اختصاص داده اند. کتاب مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی با ۳۱۱ مورد فراوانی و کتاب های تعلیمات اجتماعی سوم ابتدایی با ۱۵۶ مورد فراوانی، تعلیمات اجتماعی چهارم ابتدایی با ۴۷ و پنجم ابتدایی با ۳۱ مورد فراوانی به ترتیب بیشترین مقادیر را به خود اختصاص داده اند. به بیان کلی تر می توان گفت در محتوای کتاب های ریاضی دوم ابتدایی، مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین مقادیر فراوانی مربوط به مؤلفه های سواد مالی شناسایی شده است. البته در مقام مقایسه کتاب ریاضی چهارم ابتدایی و مطالعات اجتماعی ششم ابتدایی بیشترین فراوانی را در رابطه با مؤلفه های سواد اقتصادی به خود اختصاص داده اند. نتایج به دست آمده بیانگر وجود عدم انسجام و هماهنگی بین مؤلفه های یافت شده است در حالی که این مؤلفه ها باید در ارتباط با هم و در کنار هم مورد توجه قرار گیرند. از آنجا که هم این مؤلفه ها مکمل یکدیگرند بی توجهی یا کم توجهی به برخی از مؤلفه های یاد شده موجب ایجاد خلل و کاستی در سواد اقتصادی فراگیران می شود، کم توجهی به یکی باعث عدم یادگیری یا درک و فهم دیگری می گردد. لازم به ذکر است که سواد اقتصادی با سایر قابلیت ها و توانایی های عمومی رابطه تنگاتنگ دارد، از جمله: حساب آموزی، توانایی فناوری اطلاعات و ارتباطات (CT)، تفکر خلاق و انتقادی، قابلیت های شخصی و اجتماعی، رفتار اخلاقی.

بحث و نتیجه گیری

در حال حاضر بسیاری از نوجوانان و حتی کودکان، مصرف کننده خدمات مالی هستند. لذا باید مهارت های مختلف مالی مورد نیازشان به آنان آموزش داده شود. متأسفانه در نظام آموزش و پرورش کشور ما، علیرغم وجود مشکلات اقتصادی و مالی، این حوزه مورد بی توجهی قرار گرفته و هیچ استراتژی خاصی برای ارتقاء سواد مالی طراحی نشده است (رحمتی، ۱۳۹۵). در حالی که ایران مدعی قدرت اول منطقه در سند چشم انداز ۱۴۰۴ می باشد و آموزش و پرورش کشور به عنوان رکن اصلی تولید و توسعه علمی در فرایند تعلیم و تربیت نسل نو و فردا ساز، نقش زیرسازهای بنیادی این ادعا را عهده دار است و باید در خط مقدم این رقابت علمی و آموزشی قرار گیرد.

یکی از اصولی ترین راهکارها برای حل این مسائل در نظام آموزش و پرورش ایران، طراحی برنامه درسی و بهره گیری از یافته های پژوهشی مرتبط با حوزه آموزش مالی است، زیرا در برنامه ی درسی مدارس یکی از اساسی ترین منابع و مراجع یادگیری دانش آموزان محسوب شده و اکثر فعالیت ها در چارچوب برنامه های درسی انجام می گیرد.

است. در جامعه ما فارغ التحصیلان نظام آموزش و پرورش کشور که وارد زندگی خانوادگی اجتماعی شده وعهده دار مسؤولیت های می شوند ، واجد اطلاعات مورد نیاز از مفاهیم و اصول اولیه ی اقتصادی نیستند. دلیل این مدعا همین است که در کل سال های نظام آموزش و پرورش کشور در تمامی رشته ها تنها یک کتاب با موضوع اقتصاد آن هم در سال دوم دبیرستان رشته ادبیات و علوم انسانی وجود دارد، دلیل دیگر اینکه در علوم مختلف پایه در کشور برای سنین کودکی و نوجوانی کتابی با موضوع آموزش مفاهیم اقتصادی مانند قناعت، پس انداز و سرمایه گذاری وجود ندارد. با توجه به این فقر منابع آموزشی نمی توان انتظار وجود آگاهی در نسل جوان از یکی از مهمترین علوم برای زندگی و حتی کشور دانست . حال با این تفصیل آگاهی صحیح و علمی در والدین از مفاهیم اقتصادی را نیز باید به معضلات گفته شده اضافه کرد. از طرف دیگر، مسئولین آموزشی کشور ، علیرغم مشکلات متعدد اقتصادی و مالی، به این حوزه بی توجه هستند و هیچ گونه استراتژی خاصی را برای ارتقای سواد مالی مردم کشور خود طراحی نکرده اند.

این در حالی است که بسیاری از کشورهای دنیا، یکی از راه های اصلی مقابله با مشکلات اقتصادی کشور خود را ارتقای سواد مالی مردم جامعه ی خود می دانند و به تربیت اقتصادی و مالی و اصلاح سبک زندگی افراد جامعه از سنین کودکی تا سالخوردگی می پردازند. این کشورها بابرگزاری نشستهای مشترک و بهره گیری از تجربیات یکدیگر، به دنبال جدید ترین راهکارهای ارتقای سطح سواد مالی و سبک زندگی و اقتصادی مردم خویش هستند و این کار را جزو اولویت های مهم خویش می دانند.

برای آمادگی ورود به دنیای بزرگسالی و زندگی موفق مالی باید از کودکی آموزش های مربوط به سواد مالی را از طریق نهادهای مختلف و در رأس آن آموزش و پرورش ارائه داد تا از بروز مسائل مالی و اثرات سوء آن بر فرد و جامعه جلوگیری شود و افراد از سویی در مسیر درست مدیریت امور مالی شخصی خود قرار گیرند و از سوی دیگر با تصمیمات درست مالی در رشد و ثبات اقتصادی کشور نقش مفید مربوط به خود را ایفا کنند.

در این برهه از زمان که رکود اقتصادی سراسر جهان را در بر گرفته، ما بیش از هر زمان دیگری نیاز داریم به فرزندانمان بیاموزیم با پولی که به دست می آورند باید چه کنند، چگونه آن را به شکل صحیح پس انداز کنند و چیزهایی را که در مورد مدیریت مالی و بودجه گذاری لازم است، بدانند به آنها آموزش دهیم و فرزندان خویش را با دانش پولی صحیح مهیای زندگی و آینده کنیم . این در حالی است که رسانه های دیگر مانند صدا و سیما، به عنوان مثال؛ بحث پس انداز را مورد توجه قرار داده و در قالب پیامهای بازرگانی، کودکان را تشویق به داشتن دفترچه پس انداز می کند، اگر کودکان ما با چنین مفاهیم مهمی آشنا نباشند، چگونه چنین آموزشی از طریق صدا و سیما می توان موفق باشد، باید آموزشها جنبه هم پوشانی داشته باشد تا انتظار داشته باشیم، موفق عمل کنیم . در کتاب قرآن؛ تنها به مؤلفه ی مصرف توجه شده است، ص ۳۷ به بحث شیوه ی صحیح مصرف با

تکیه بر پرهیز از اسراف پرداخته شده است. اگرچه اهداف این درس، متفاوت از اهداف پژوهش حاضر است اما در آیات قرآن کریم بسیاری از آموزش ها در راستای مفاهیم مختلف آمده است به عنوان مثال بحث نظافت و اهمیت مسواک زدن و غیره. آنچه در کتاب قرآن پایه ی ششم مشهود است توجه و اهمیت دادن به بحث عبادت است، این در حالی است که توجه به نوع و شیوه ی مصرف، اشتغال و بسیاری از مؤلفه ها در قرآن کریم در قالب آیات آورده شده است و این خود نوعی عبادت است، پس از این منظر نیاز به بازبینی و اصلاح وجود دارد. کتاب هدیه های آسمانی نیز به همین صورت می باشد و این در حالی است که اسلام به همه جنبه های فردی و اجتماعی انسان توجه دارد و با وجود اینکه هدف از آفرینش انسان را تکامل معنوی او میداند، توجه خاصی به مسائل اقتصادی او دارد و در کنار توجه به آخرت، به انسان گوشزد می کند که نصیب دنیا را نیز از دست ندهد (ایمانی، ۱۳۹۱). به عنوان نمونه، اسلام به بحث کسب و کارهای مولد و تولید بسیار توجه داشته است و کشاورزی، دامداری، تجارت و صنعت را به عنوان کسب و کارهای مهم و مولد در تحقق تولیدات، مورد تأکید قرار داده است. توجه به مصرف، نحوه مصرف و پسانداز نیز از مؤلفه های مورد توجه در بحث سواد اقتصادی در اسلام و آیات قرآن می باشد (موسی زاده و صنعتی، ۱۳۹۶). علاوه بر این؛ اسلام آن کسی را که بار خویش را بر دوش دیگران می گذارد، لعنت کرده است و او را و بالی بر اقتصاد اجتماعی و اموال عمومی شمرده است و هر کس را موظف شناخته که به کاری بپردازد و در کار خود نیز کوشا، جدی، متعهد، امین و درستکار باشد، به همین دلیل در سیره ی پیشوایان معصوم (ع)، فعالیت های اقتصادی افراد، ارزش بالایی دارد (عبداللهی عابد و قبادی، ۱۳۹۳). در واقع بیکاری یکی از عوامل فقر است، به همین دلیل آموزه های دینی به عنصر کار تأکید فراوان دارد (احمدی فر، ۱۳۹۳).

از آنجا که نتایج این پژوهش نشان داد در محتوای کتاب های دوره ابتدایی به مؤلفه های سواد مالی و اقتصادی کمتر توجه شده است، در طراحی و تدوین محتوای کتاب های درسی این دوره، آموزش مؤلفه های سواد مالی و اقتصادی را مدنظر برنامه ریزان درسی قرار گیرد. همچنین با توجه به یافته های پژوهش که مشخص شد به مؤلفه های مدیریت اعتبار و بدهی و مدیریت ریسک در سواد مالی توجه نشده است لازم است در محتوای کتاب های درسی دوره ابتدایی به این مؤلفه ها پرداخته شود. از طرفی چون در این پژوهش به مؤلفه تورم کمتر توجه شده است لازم است در جریان برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی دوره ابتدایی به این مؤلفه ها بیشتر توجه شود. بنابراین لازم است با بهره گیری از دستاوردها و برنامه های درسی کشورهای موفق، در رابطه با سواد مالی و اقتصادی علاوه بر درج آنها در کتاب های درسی، از طریق ایجاد وب سایت ها و کتاب های کمک درسی متناسب با سنین مختلف به رشد و توسعه این نوع سواد که از نیازهای اساسی شهروندان در جهان امروز محسوب می شود، کمک کنند. و نهایتاً اینکه در جریان برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی برای درج مؤلفه های سواد مالی و اقتصادی از صاحب نظران و متخصصان حوزه اقتصاد استفاده شود.

منابع:

- احمدی فر، مصطفی. (۱۳۹۳). تربیت اقتصادی از منظر قرآن و حدیث. اندیشه های قرآنی. ۱۰ (۲): ۳۲-۵.
- ایمانی، محسن. (۱۳۹۱). تربیت اقتصادی در راستای تحقق تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی. پیوند. ۳۹۱/۳۹۰: ۱۶-۱۵.
- آزادی، رضا، زنجیر دار مجید، فرشیدپور، علیرضا. (۱۳۹۶). سواد مالی و عوامل تاثیرگذار بر آن و تاثیر آن بر برنامه ریزی بازنشستگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک. همایش منطقه ای پژوهش ها و راهکارهای نوین.

رحمتی، سحر. (۱۳۹۵). بررسی تاثیر سواد و کار آفرینی بر عملکرد (مطالعه موردی شرکتهای فولاد یزد). دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، پایان نامه کارشناسی ارشد گویا، زهرا، فیروزیان اظهر، غلام، آزاد، سهیلا (۱۳۹۸). ارتقای سواد مالی و تصمیم گیری مالی از طریق برنامه درسی ریاضی مدرسه ای. مطالعات برنامه درسی، پاییز ۱۳۹۸، دوره ۱۴، شماره ۵۴، صص ۱-۳۶.

عابدینی بلترک، میمنت، جعفری صمیمی، احمد. (۱۳۹۸). تحلیل محتوای آموزش سواد اقتصادی در پایه ششم ابتدایی. پژوهش در برنامه ریزی درسی، پاییز و زمستان ۱۳۹۸، دوره ۹، شماره ۲ (پیاپی ۱۸)، صص ۸۵-۱۰۳.

عبداللهی عابد، صمد و قبادی، مهری. (۱۳۹۳). راهکارهای قرآن برای رونق اقتصادی. سراج منیر. ۵ (۱۶): ۱۲۹-۱۰۹.

قادری، محید، خندان، صابر. (۱۳۹۹). ارائه چارچوبی برای استقرار و توسعه نظام پیوسته سواد مالی از طریق سنجش سواد مالی در مدارس متوسطه تهران. فصلنامه کارافن، ۳ (۱۷)، ۲۵۵-۲۷۱.

کمالی، ماریه؛ میرابی، نرگس و هوشمند، صدیقه. (۱۳۹۶). تحلیل محتوای کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس مؤلفه های سواد اقتصادی. پنجمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران. تهران: انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.

مشکی، مهدی، میرزانی، مرجان، خوارزمی، اکرم. (۱۳۹۶). ارتباط سواد سلامت با کیفیت زندگی و برخی عوامل جمعیتشناختی در زنان باردار: یک مطالعه مقطعی، فصلنامه. سواد سلامت، دوره دوم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۶

ممشلی، محمد. (۱۳۹۵). نیازسنجی برنامه درسی سواد مالی در آموزش و پرورش دوره ابتدایی به قصد طراحی برنامه درسی از دیدگاه اساتید برنامه درسی و کارشناسان مالی. همایش انجمن مطالعات برنامه درسی ایران، دانشگاه بیرجند، دوره ۱۲.

موذنی، الهام، دابی کریم زاده، سعید، ابراهیم زاده، رضا. (۱۳۹۴). بررسی سطح سواد مالی (مطالعه موردی دانشجویان کارشناسی ارشد رشته های مالی دانشگاه های شهر اصفهان). کنفرانس بین المللی مدیریت و اقتصاد در قرن ۲۱، دوره ۱.

موسی زاده، زهره و صنعتی، فاطمه. (۱۳۹۶). تبیین مؤلفه های تربیت اقتصادی بر اساس آموزه های اسلامی. تربیت اسلامی. ۱۲ (۴): ۷۳-۹۷.

یعقوب نژاد، احمد، نیکومرام، هاشم، معین الدین، محمود. (۱۳۹۵). ارائه الگویی جهت سنجش سواد مالی دانشجویان ایرانی با استفاده از روش دلفی فازی. مهندسی مالی و مدیریت اوراق بهادار، مدیریت پرتفوی (پاییز، شماره هشتم، صص ۲۵-۳۹).

Amagir, A.; Groot, W.; van den Brink, H. M.; Wilschut, A. (2018). A review of financial-literacy Education Programs for Children and Adolescents. Citizenship, Social and Economics Education; 2018, Vol. 17(1) 56– 80. Sage Publishing 52(9), 16-18.

Rudeloff, Michelle. (2019). The influence of informal learning opportunities on adolescents' financial literacy. Empirical Research in Vocational Education AND Training. 11:11. Retrieved from <https://doi.org/10.1186/s40461-019-0086-y>

Sole, M. A. (2014). Financial literacy: An essential component of mathematics literacy and numeracy. Journal of Mathematics Education; 5(2), 55-62. Teachers' College.